

27.8.2012

Dnro: 457/D.a.2/2012

Asia: Saamelaiskäräjien muistio Itä- ja Pohjois-Suomi -työryhmän väliraportista
Viite: Neuvottelut työ- ja elinkeinoministeriössä 24.8.2012

1. Työn lähtökohdat

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama Itä- ja Pohjois-Suomi -työryhmä pyrkii tuomaan uutta alueiden näkökulmaa kehittämiseen. Saamelaiskäräjät on vaatinut, että työryhmää tulisi täydentää saamelaiskäräjien edustajalla (Kirje 19.9.2011, Dnro: 478/ D.a.2/2011). Työ- ja elinkeinoministeriö ei pitänyt tarpeellisena saamelaiskäräjien osallisuutta työryhmässä.

Työryhmä näkee väliraportissaan Itä- ja Pohjois-Suomen kasvavien mahdollisuuksien alueena, jolla potentiaalia vahvaan kasvuun, jopa koko maan talouden veturiksi. Potentiaali syntyy eritoten alueen ainutlaatuisista luonnonvaroista, maailmanluokan osaamisesta sekä sijainnista strategisesti keskeisellä paikalla. Positiivinen kehitys ei kuitenkaan tule itsestään, vaan edellyttää määrätietoisia ja mittavia kehittämispanostuksia.

Työryhmän ehdotukset perustuvat raskaan teollisuuden, infrastruktuurin ja matkailun kehittämiseen. Luovan talouden edistämistä, palvelua tai kulttuuria ei raportissa tuoda esille ja myös ympäristönäkökulmat on käytännössä sivuutettu ohmimenevinä mainintoina raportissa. Ilmastonmuutosta on käsitelty vain sen tuomien mahdollisuuksien kautta, mutta uhkia ei ole lainkaan tuotu esille. Raportissa ei ole arvioitu esitysten kustannusvaikutuksia eikä rahoitusmahdollisuuksia. Infrastruktuurihankkeet edellyttävät mittavia investointeja. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa työryhmän esitysten toteuttaminen edellyttää budjettikehysten ulkopuolisen rahoituksen löytymistä, mikä ei ole todennäköistä.

Työryhmä on jakanut varsinaiset esityksensä nopeiksi avauksiksi ja pitkiksi avauksiksi. toteuttamiselle ei ole määrätty vastuutahoa eikä dokumenteissa löydy selvyyttä siitä, miten esitysten toteutumista aiotaan seurata. Tarkempaa aikamääritelmää esityksillä ei ole. Ilmeisesti nopea avaus tarkoittaa tällä vaalikaudella toteutettavia esityksiä ja pitkät avaukset useamman vaalikauden aikana toteutettaviin esityksiin, jotka edellyttävät tulevien valtioneuvostojen ja eduskunnan sitoutumista.

Edellisellä vaalikaudella valmisteltiin työ- ja elinkeinoministeriön asettaman laajapohjaisen Lappi-työryhmän johdolla strategia Lapin keittämiseksi. Strategia jäi käytännössä toteutumatta. Lappi-työryhmän käsitteli laaja-alaisemmin Lapin kehitystä kuin nykyinen Itä- ja Pohjois-Suomi työryhmä. Itä- ja Pohjois-Suomi työryhmän esityksissä on samoja esityksiä, joita on tuotu esille jo Lappi-työryhmän loppuraportissa ja myös muissa valtakunnallisissa ja alueellisissa strategioissa. Se, mitä uutta katse pohjoiseen strategia tuo alueiden kehittämiseen, jää epäselväksi.

2. Saamelaiskulttuuri strategialuonnoksessa

Katse pohjoiseen -dokumentissa saamelaiset on mainittu kerran ”myös Euroopan ainoan alkuperäiskansan, saamelaisten, asema (ml. kieli, kulttuuri, elinkeinot) tulee huomioida”(puhuttaessa alueen kehittämistä). Saamelaiset ovat Suomen ja Euroopan Unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Se, miten kehittämisessä ja katse pohjoiseen strategiassa otetaan huomioon, saamelaisten

oikeudet, jää epäselväksi. Esimerkiksi raskaan teollisuuden kehittäminen saamelaiden kotiseutualueella työryhmän esitysten mukaisesti uhkasi saamelaiden perinteisiä elinkeinoja.

Suomen perustuslain (PeL, 731/1999) 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Suomen perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaaminen. PeL 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaiden kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaiskäräjälain § 6 mukaan (974/1995) saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Alueiden kehittämislain (1651/2009) mukaan alueiden kehittämisen tavoitteena on mm. edistää alueen hyvinvointia, osaamista ja kulttuuria (§ 4). Katse pohjoiseen raportissa ei kuitenkaan käsitellä hyvinvoinnin eikä kulttuurin kehittämistä. Lain mukaan Lapin maakunnassa maakuntaohjelman saamelaiskulttuuria koskevan osan valmistelee saamelaiskäräjät (§ 25). Yhdenvertaisuuslain (21/2004) tarkoituksena on turvata ja edistää yhdenvertaisuutta yhteiskunnan eri sektoreilla. Viranomaisten tulee edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti kaikessa toiminnassaan. Lisäksi viranomaisten tulee vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa on mm. seuraavat saamelaiden asemaa koskevat linjaukset: *Saamelaiden kulttuuri-itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä kehitetään. Saamelaiden oikeuksia alkuperäiskansana kehitetään mm. maankäyttöön liittyvää lainsäädäntöä selkeyttämällä ja osallistumalla aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön alkuperäiskansojen oikeudellisen ja tosiasiallisen suojelun vahvistamiseksi.*

Suomi korostaa annettujen kansainvälisten sitoumusten ratifointia. Tavoitteena on hallituskauden aikana ratifioida ILO:n alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus 169 sekä YK:n vammaisten oikeuksia koskeva yleissopimus. Turvataan palvelujen saatavuutta myös saamen kielellä.

Hallitusohjelmassa sitoudutaan uudistamaan kansallinen biodiversiteettistrategia, kestävän kehityksen ohjelma ja toteuttamaan uhanalaisten luontotyyppien toimintasuunnitelma. Biodiversiteettistrategian toimeenpanossa sitoudutaan turvaamaan saamelainen kulttuurinen tapa ja perinne käyttää luontoa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan hallitusohjelman saamelaisia koskevat kirjaukset tulee huomioida asianmukaisesti raportissa.

Strategian toimeenpanosta tulee järjestää saamelaiskäräjälain § 9 mukaiset neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa.

3. Alustavat esitykset saamelaisia koskeviksi tavoitteiksi strategiaan

1. Kansallisen artikla 8(j)-työryhmän loppuraportin toimenpide-ehdotusten ja suositusten toteuttaminen hallitusohjelman mukaisesti
2. Saamelaiden kotiseutualueen ja perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuuden turvaaminen.
3. Saamelaiskäräjille perustetaan elinkeino- ja oikeuslautakunnan alaisuuteen valtion rahoituksella saamelainen elinkeinorahasto, jolla tuetaan saamelaiden perinteisten elinkeino-

jen harjoittamista (poronhoito, kalastus, metsästys, keräily ja käsityö) ja niihin liittyvien uusien saamelaiskulttuurinmukaisten elinkeinomuotojen kehittymistä, kuten pienimuotoisen ekologisen matkailun ja perinteisten elinkeinojen tuotteiden jalostamista. Erityisesti tuetaan saamelaisnuorten pääsyä perinteisten saamelaiselinkeinojen pariin ja saamelaista naisryhtäjäjyyttä.

4. Saamelaiskäräjien maksuvalmiutta ja –kykyä varten sille luodaan vararahasto, jonka tarpeen vaatiessa saa helposti käyttöönsä, jotta saamelaiskäräjät voi hakea rahoitusta EU-projektien käynnistämiseen. Haetaan rahoitusta EU:n rakennerahasto-ohjelmilta toimintaohjelman tavoitteiden toteuttamiseksi.
5. Tuetaan ja luodaan edellytyksiä saamelaiskulttuurinmukaiseen perinteisten elinkeinojen ammatilliseen opetukseen ja tuetaan erityisesti oppisopimuskoulutuksen kehittymistä.
6. Arvolisävero lasketaan saamen käsityöltä ja taiteelta 9 %:iin.
7. Edistetään SPN:n saamelaisyliopistohanketta, jotta saamelaisnuoret voivat saada korkeakoulutusta saamelaisten kotiseutualueella.

4. Katse pohjoiseen dokumentti

Dokumentin mukaan Itä- ja Pohjois-Suomen kasvu perustuu pitkälti alueen omiin luontaisiin voimavaroihin ja osaamiseen. Alueen potentiaalın lunastamiseksi tarvitaan kuitenkin olemassa olevan maailmanluokan osaamisen lisäksi vahvaa lisäpanostusta toimiviin liikenneyhteyksiin, kattavaan palveluverkkoon, osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseen sekä elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistamiseen.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan taloudellisen kasvun tulee perustua kestävän kehitykseen. Dokumentin tavoitteen asettelussa tulee huomioida Suomen kansainväliset sitoumukset kestävän kehityksen turvaamiseksi (Rio de Janeiron julistus 2012). Taloudellinen kasvu tulee toteuttaa kestävän kehityksen asettamissa rajoissa.

Nopea avaus: Edistetään Euroopan Unionin arktisen informaatiokeskuksen perustamista Rovaniemelle.

Saamelaiskäräjät ja kolmen maan saamelaiskäräjien yhteistyöelin, saamelainen parlamentaarinen neuvosto, tukevat esitystä. Informaatiokeskuksen tehtäviin tulisi kuulua dialogia alkuperäiskansojen kanssa ja arktisen osaamisen ja koulutuksen kehittäminen.

Nopea avaus: Ympäristölupalainsäädäntöä selkeytetään ja viranomaisten lupakäsittelyn resursseja lisätään päätösprosessin nopeuttamiseksi ja laadun takaamiseksi.

Tavoite sisältyy jo hallitusohjelmaan: *Selkeytetään ympäristölupajärjestelmää muun muassa poistamalla kaavoituksen, ympäristövaikutusten arvioinnin ja ympäristölupamenettelyiden päällekkäisyyksiä soveltuvilta osin hyvää ympäristönsuojelun tasoa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia heikentämättä.* Mikäli tämä halutaan pitää avauksena strategiassa mukana, sitä on syytä tarkentaa hallitusohjelman edellytyksellä sillä, että ympäristönsuojelun tasoa ei heikennetä.

Tosiasiasa Ely-keskusten resursseja, jotka vastaavat mm. YVA-prosesseista ja valvonnasta, on pienennetty merkittävästi. Miten resursseja käytännössä palautetaan Ely-keskuksille?

Pitkä avaus: Sovitetaan yhteen eri elinkeinot kestäväällä tavalla, luontoarvot huomioiden. Vahvistetaan hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnissa sosioekonomisten vaikutusten huomioimista sekä vaikutuksia myös muiden elinkeinojen elinkaarinäkökulmaan. Perustetaan matkailutoimen suoja-alueita.

Miten käytännössä sovitetaan samalla alueelle esimerkiksi poronhoito, matkailu ja kaivannaisteollisuus? Elinkeinojen ”yhteensovittamisessa” ei voi huomioida vain elinkeinollisia ja ympäristöllisiä näkökohtia, vaan myös sosiaaliset, kulttuuriset ja kansainvälisoikeudelliset näkökohdat tulee huomioida. Saamelaiskäräjät ei voi hyväksyä esitystä sitä, että YVA-arviointi muuttuisi ympäristövaikutusten arvioinnista kannattavuus- arvioinniksi, kuten työryhmä esittää. Työryhmän esitys käytännössä tarkoittaisi sitä, että ympäristönäkökulmia punnittaisiin aina elinkeinopoliittisen tarpeen näkökulmasta. Tämä ei ole hallitusohjelman, Suomen kv-velvoitteiden (kestävä kehitys, bd-sopimus. EU:n sitoumukset) mukaista. Esitys ei ole mitenkään hyväksyttävissä.

Nopea avaus: Varmistetaan Itä- ja Pohjois-Suomen strategisten alojen sektoritutkimuslaitosten, kuten Metla, GTK ja MTT, yksiköiden kehittäminen alueella.

Metlan ja RKTL:n yksiköitä ollaan parhaillaan harventamassa ja päätökset yksiköiden harventamisesta on jo tehty. Esitys ei tältä osin ole realistinen. Yksiköiden toimintaa on vaikea kehittää ilman yksiköitä.

GTK:n toiminnan kehittämiseen saamelaiskäräjät suhtautuu hyvin varauksellisesti. GTK ei voi lain mukaan hyödyntää malmivaroja, vaan vain etsiä malmia. GTK tekee yhteiskunnallisen tutkimuksen varjolla geologista maaperätutkimusta ilman kaivoslain mukaisia velvoitteita, josta hyötyvät ulkomaiset kaivosyhtiöt. Saamelaiskäräjät on lähettänyt eri ministeriöille ja viranomaisille kirjeen koskien GTK:n toimintaa.

Pitkä avaus: Rakennetaan toimivat rautatieyhteydet Jäämerelle.

Työryhmä esittää ilmeisesti useampaakin ratayhteyttä Jäämerelle. Esitys ei ole uusi eikä innovatiivinen, vaan Jäämeren rataa on pidetty esillä hyvinkin pitkään. Esitys ei ole realistinen, järkevä eikä Suomen ympäristövelvoitteiden mukainen. Ensiksi tulee huolehtia perustie- ja rataverkoston kunnosta ennen kuin suunnitellaan uusia tie- tai ratakankkeita. Olemassa olevan perustieverkosto tarvitsee kipeästi korjausta Lapissa. Jäämeren radat toisivat hyvin kielteisiä vaikutuksia saamelaiskulttuurille. Porokuolemat lisääntyisivät ja laidunalueita menetettäisiin rautateille ja niiden palveluihin. Rautatie johtaisi suuremman alueen siirtymiseen laidunaluekäytöstä, meteli ja rautatien vaarat edellyttäisivät porojen laiduntamista kauempana tiestä. Ruotsissa suurin porokuolemien aiheuttaja on rautatie.

Enontekiöllä 27.8.2012

Klemetti Näkkäljärvi
Puheenjohtaja

Suvi Juntunen
puheenjohtajan avustaja

Puheenjohtaja päätti muistiosta 27.8.2012